

Monumentnummer: 2204

Status: Gemeentelijk monument
Inschrijving register: 16 mei 2023
Kadaster deel/nr: 1144

Woonplaats		Gemeente		Provincie
Winkel		Hollands Kroon		Noord-Holland
Straat	Nr.	Toev.	Postcode	Woonplaats
Bosstraat	2		1731 SE	Winkel
Kadastrale gemeente		Sectie	Grondperceel	
NDP02		B	1144	

Omschrijving gemeentelijk monument

Inleiding

Voormalig raadhuis van Winkel, gebouwd aan het einde van de zestiende eeuw. Het pand is twee bouwlagen hoog en wordt afgesloten door een schildkap. In de zuidwestelijke hoekkeper staat een houten dakruiter. Het pand is een voormalig provinciaal monument. Het pand is in 1666 voorzien van een verdieping met de toren en is in de negentiende en twintigste eeuw diverse malen gewijzigd, maar met behoud van de zeventiende-eeuwse hoofdvorm. Het exacte bouwjaar is niet met zekerheid te zeggen. Op een oude zandstenen gevelsteen die in het pand aanwezig is, staat het gemeentewapen van Winkel met het jaartal 1599 vermeld. Uit dendrochronologisch onderzoek blijkt echter dat de twee oudste houten balken uit 1615 stammen. Dit zijn de twee eikenhouten moerbinten met kinderbintgaten uit de balklaag van de eerste verdieping. Deze zijn later als onderslag voor de toren toegepast. Het voormalige raadhuis diende van oorsprong als rechthuis voor de stede Winkel. Zowel het bestuurlijke als rechtsprekende orgaan was hier ondergebracht. Verder heeft het pand nog gefungeerd als: waag, brandweerpost, school, postkantoor, politiebureau en museum.

Nadat Niedorp en Winkel in 1415 stadsrechten kregen, ontvingen beide het recht om een weekmarkt te organiseren. De wekelijkse botermarkt werd omstreeks 1860 voor het laatst georganiseerd. De markt vond plaats op het plein voor het raadhuis, in het raadhuis was om die reden een waag gevestigd. Volgens de prenten uit de 18e eeuw was de waag vanaf de voorgevel (zuidzijde) en linkerzijgevel (westzijde) toegankelijk. De eerste duidelijke bestektekening uit 1856 bevestigt dit. Tevens is op deze bestektekening te zien dat zich op de begane grond in het zuidelijk deel een gevangenis cel bevond. Op de prenten uit de 18e eeuw is ook te zien dat de zuidgevel ter plaatse van de begane grond gesloten was. De noordelijke ruimte was volgens de bestektekening bestemd voor de brandspuit van de brandweer. Op de verdieping in het westelijk deel was volgens het bestek de raadkamer die met een steektrap bereikbaar was. De bestemming van de eerste en de tweede verdieping van het oostelijk deel is niet bekend.

Winkel ligt in het westen van West-Friesland en in het zuiden van gemeente Hollands Kroon. West-Friesland is een oud zeekleilandschap dat vanaf de IJzertijd vernatte, waardoor veenontwikkeling tot stand kwam. Het gebied werd vanaf de vroege Middeleeuwen in ontginning genomen. Vanuit bestaande veenrivieren werden in het veen parallelle sloten gegraven voor de ontwatering van het veen. De nederzettingen in het veenweidegebied werden geplaatst op de hoogste plaatsen in het landschap zoals strandwallen en kreekruggen en kregen de vorm van langgerekte linten. Winkel is een lintdorp gelegen op een kreekrug en is oost-west georiënteerd. De oudste en belangrijkste bewoningsas van Winkel wordt gevormd door de Dorpsstraat met haaks daarop de Bosstraat.

Bouwgeschiedenis

Het raadhuis is in 1666 voorzien van een extra verdieping en een toren en in 1856 is het pand grootschalig verbouwd. De muren zijn vernieuwd en er zijn enkele kozijnen toegevoegd. De begane grond van het westelijk deel werd ingericht als schoollokaal en werd daartoe verbonden met een toren aan de noordzijde gelegen schoolgebouw. De waag werd verplaatst naar het oostelijk deel van het gebouw en de hoofdentree werd in het midden van de voorgevel (zuidzijde) geplaatst. De toren is in 1896 vernieuwd en bestond tot die tijd uit een onderbouw, een tussenbouw waarin de klok hing en een lantaarn.

In 1923 is het pand geheel verbouwd: in alle gevels zijn de toenmalige zesruits- schuiframen vervangen door kruiskozijnen en tegen de voorgevel (zuidzijde) werd een bordes met dubbele opgang geplaatst. De kap werd vernieuwd, de dakpannen werden vervangen door leien en de schoorsteen werd naar rechts verplaatst, naar het einde van de nok. Ook werd de plattegrond gewijzigd en de raadzaal werd voorzien van lambrisering en een schouw.

In 1960 is op de begane grond een postkantoor gevestigd en op de verdieping een politiebureau. Het interieur is hierbij geheel gewijzigd. De balklaag en de vloer van de begane grond zijn toen vernieuwd en er werd een betonnen kluis aangebracht. De lambrisering en schouw uit 1923 werden verwijderd. Tegen de achtergevel (noord) werd in de hoek tussen de twee bouwblokken een aanbouw geplaatst van één bouwlaag onder een schilddak en tegen de rechterzijgevel (oostzijde) werd een plat afgedekte aanbouw geplaatst.

Vanaf de jaren zestig vond er verdichting plaats aan de oostzijde van de Dorpsstraat en in de jaren negentig vond er verdichting plaats aan de zuidzijde van de Bosstraat. Aan de voorzijde liep in het verleden de Voorsloot parallel aan de Dorpsstraat. De Voorsloot is in de jaren zeventig tijdens de verkaveling gedempt met als gevolg dat er aan de voorzijde van het voormalige raadhuis een plein is ontstaan. Hier staan nu een grote boom, twee bankjes, de brievenbus en enkele bloembakken. Aan de achterzijde van het pand stond tot in de jaren zeventig een lagere school. Het terrein is nu ingericht als parkeerplaats.

De Bosstraat 2 was van 1994 tot 2017 in gebruik als het Nederlands Parfumflessen Museum. In 2018/2019 is het pand verbouwd tot woning.

Links: Prent van het Raadhuis van Winkel met dorpspomp, omliggende bebouwing en brug, datum 1791, door H. Tavenier / collectie Regionaal Archief Alkmaar / NL-AmrRAA_1439_2021-19_0002.

Rechts: Historische foto van het raadhuis. Rechtsvoor het hekwerk van de brug over de Voorsloot. Het bordes is nog niet aangebouwd en het dak is nog bedekt met dakpannen. Tevens zijn de zesruits schuifvensters nog aanwezig en staat de schoorsteen nog in het midden van het dak. Datum 1910. Gemeentelijke fotocollectie Niedorp/ Collectie Regionaal Archief Alkmaar / RAA003011575

Historische foto van de achterzijde van het raadhuis, links staat de lagere school. Achter de dubbele deuren bevindt zich de bergplaats voor de brandweerwagen, daar waar eerst de waag stond. Datum circa 1905. Fotograaf onbekend / Collectie Regionaal Archief Alkmaar / RAA003011570

Historische foto van het raadhuis, op de voorgrond de brug over de Voorsloot. Datum circa 1960. JosPe / Collectie Regionaal Archief Alkmaar / RAA003005166.

Beschrijving situatie en omgeving van het monument

Bosstraat 2 is gesitueerd tussen de Hartweg (in het noorden), de Westfriesedijk (in het oosten), de Dorpsstraat (in het zuiden) en de Bosstraat (in het westen). Het pand is prominent gelegen aan de kruising Dorpsstraat – Bosstraat en vormt de kern van het huidige dorp.

Ten westen van het pand bevindt zich de voormalige onderwijzerswoning die is aangewezen als gemeentelijk monument, evenals de stolpboerderij ten oosten van het pand. Bosstraat 2 staat daarmee in de historische dorpskern en in de nabijheid van monumentale historische bebouwing. De Bosstraat vormt samen met de Dorpsstraat de centrale linten van het dorp en behoort daarmee tot de oorspronkelijke stedenbouwkundige structuur van het gebied. De linten vormen in noordwestelijke richting de verbinding met de linddorpen Lutjewinkel en Barsingerhorn en in zuidwestelijke richting met Nieuwe Niedorp. Het gebied kenmerkt zich door kleinschalige lintbebouwing bestaande uit vrijstaande woonhuizen en winkels van maximaal twee bouwlagen met kap en een enkele stolpboerderij.

Het voormalige raadhuis beslaat de gehele kavel. Het grenst aan de voorzijde (zuid) aan het plein. Aan de voorzijde is een plein dat is afgebakend met paaltjes. Aan de linkerzijde (west) grenst het pand aan het trottoir. Aan de achterzijde (noord) bevindt zich een verharde achtertuin die wordt omzoomd door een haag. Dit betreft een tweede kavel. Hierachter bevindt zich openbare ruimte. Deze locatie van de voormalige lagere school is nu ingericht als parkeerplaats en als locatie voor afvalcontainers. Aan de rechterzijde (oost) loopt een voetgangers pad langs de kavel.

Impressie van de omgeving

Impressie van de omgeving

Beschrijving van het exterieur

Het voormalige raadhuis bestaat uit twee bouwlagen met een samengesteld schilddak op een L-vormige plattegrond. In de oksel aan de noordoostzijde is een lager bouwdeel van één bouwlaag en aangekapt schilddak. Aan de oostzijde is een lage aanbouw van een bouwlaag met plat dak op rechthoekige plattegrond. De entree bevindt zich aan de Dorpsstraat.

De gevels zijn opgetrokken in schoonmetselwerk van roodbruine bakstenen in kruisverband en knipvoeg en staan op een met cement afgesmeerde plint. De voorname gevels aan de Dorpsstraat en de Bosstraat zijn symmetrisch van opzet, de overige twee gevels niet. De gevels worden geleed door kruiskozijnen met houten kozijnen, glas in lood met rechthoekige glasverdeling in de bovenlichten en rode luiken in zwarte gehengen ter plaatse van de onderramen. De vensters hebben grijs geschilderde houten onderdorpels. De vensters op de begane grond hebben aan de bovenzijde hanenkammen met natuurstenen aanzetstenen en sluitsteen. Op de verdieping worden ze afgesloten door een rollaag met natuurstenen aanzetstenen. In de gevels zijn gietijzeren muurankers van het type 'Havanna' aangebracht ter hoogte van de verdiepingsvloer.

Het dak is gedekt met leien in Maasdekking en is voorzien van een houten, geprofileerde dakrand met bakgoot op zwart geschilderde houten gootklossen. Op het dak bevinden zich kleine dakkapellen met schilddakjes, gedekt met leien en loden makelaars. Aan het oostelijke einde van de nok is een gemetselde schoorsteen. Aan de top van de zuidwestelijke hoekkeper staat een zachtgroen geschilderde houten klokkentoren met klokken, lantaarn en windwijzer en op elk van de vier zijden een rode wijzerplaat met vergulde cijfers.

Voorgevel

De *voorgevel* (zuidzijde) heeft een centraal geplaatst gemetseld bordes (verhoogde stoep) met natuurstenen treden, een (recent aangebrachte) leuning van siersmeedwerk en een houten railing. Zowel op de eerste verdieping als op de begane grond is een entree met houten rondboogdeur. De entree op de begane grond heeft een gemetselde rondboog, een houten kozijn op natuurstenen neuten en sierbeslag.

Aan weerszijden van de deur zitten twee-ruits vensters met glas in lood, gelijk gedetailleerd als de overige vensters. Aan de linkerzijde van het bordes is een natuurstenen brievenbus met tekst "BRIEVEN" in de gevel gemetseld. De entree op de eerste verdieping is nagenoeg gelijk aan die op de begane grond, maar heeft een gedecoreerde natuurstenen sierlijst.

Op de verdieping bevinden zich twee kruiskozijnen aan weerszijden van het bordes. In de linkerbovenhoek van de gevel is een windwijzer ingemetseld en links naast de entree een gevelsteen met de tekst "TER NAGEDACHTENIS AAN GERLOF ANEMA, CORNELIS JAN BROUWER, AEBELE FERWERDA. INWONERS DER GEMEENTE WINKEL, DIE TENGEVOLGE VAN DE WERELDSTRIJD 1940-1945 HUN LEVEN LIETEN." In het dakvlak zijn twee dakkapellen.

Voorgevel

Detailfoto's voorgevel

Linkerzijgevel

De *linkerzijgevel* (westzijde) bestaat uit twee rijen met vier kruiskozijnen. Centraal in de gevel, tussen de ramen is een natuurstenen gevelsteen met een verguld wapen van Winkel ingemetseld. In het dakvlak bevindt zich één dakkapel.

Linkerzijgevel

Detailfoto's linkerzijgevel

Achtergevel

Tegen de *achtergevel* (noordzijde) bevindt zich het lagere bouwdeel. Van links naar rechts zitten op de begane grond een kruiskozijn, de aanbouw met in de gevel een kruiskozijn en aan de rechterzijde een later aangebrachte entree met dubbele glazen deuren en vier bovenlichten met glas in lood. Op de verdieping bevinden zich twee kruiskozijnen. In het dakvlak zitten drie later aangebrachte dakramen.

Achtergevel en detailfoto achtergevel en toren

Achtergevel

Rechterzijgevel

Tegen de *rechterzijgevel* (oostzijde) staat de lage aanbouw. Op de begane grond bevinden zich links van de aanbouw twee kleinere ramen met tussenkalf. Op de eerste verdieping eveneens twee kleinere ramen en een kruiskozijn. Aan deze gevel ontbreekt de met cement afgesmeerde plint.

De *aanbouw* heeft aan de zuidzijde een centrale garagedeur en aan weerszijden een klein hoog draairaam; aan de noordzijde twee groen geschilderde houten deuren. N.B. aan de noordzijde is een onderdeel van een voormalig kruiskozijn aan de gevel bevestigd. Dit maakt echter geen onderdeel uit van het monument.

Rechterzijgevel

Rechterzijgevel en achtergevel

Beschrijving van het interieur

In het *interieur* zijn in de loop der tijd verschillende ingrijpende wijzigingen aangebracht en zijn gebouwonderdelen verwijderd of hergebruikt. Onder de nog aanwezige historische onderdelen bevinden zich onder andere houten vloerbalken en dakspanten. Onder de toren, in de balklaag van de eerste verdieping en zichtbaar in de vloer, bevinden zich de twee eerdergenoemde eikenhouten moerbinten uit 1615, waarop de aansluitingen voor de kindergebinten te zien zijn. Daarnaast bevinden zich nog raamomlijstingen, houten paneeldeuren met geprofileerd deurkozijn op de eerste verdieping, waarschijnlijk van de verbouwing van 1923. Op de begane grond zijn van de kluis van het postkantoor, uit de periode na 1960, nog de dikke betonnen wanden te herkennen, omdat hierin een doorgang is gemaakt, waarbij de doorsnede door het beton intact is gehouden.

Vanwege de vele verbouwingen is in het interieur aan de hand van de onderdelen niet veel van de oorspronkelijke functies te herkennen. Wel zijn aan de hand hiervan en aan de hand van de bijbehorende bouwsporen, de bouwhistorische lagen te herkennen en daarmee de rijke geschiedenis die bij het pand hoort.

Waardering

1. Cultuurhistorische waarden

Het voormalige raadhuis van Winkel is van hoge cultuurhistorische waarde als representatief voorbeeld van de sociaalmaatschappelijke ontwikkelingen van Winkel en daarmee van Hollands Kroon. Het geeft uitdrukking aan de geschiedenis van het toekennen van stadsrechten en van de bestuurlijke en rechtsprekende macht in kleine dorpskernen. Het pand heeft bijna vier eeuwen een publieke functie gehad. Het is als raadhuis, maar ook vanwege de vele andere publieke functies die in de loop der tijd in het gebouw gehuisvest waren een uitdrukking van het dagelijks leven en de burgerlijke stand. Dat het pand behoort tot de prominente gebouwen uit het dorp, blijkt uit de centrale ligging en de statige architectuur.

2. Stedenbouwkundige waarden

Het voormalige raadhuis heeft situationele waarden vanwege zijn opvallende ligging op een kruising van hoofwegen nabij de onderwijzerswoning en andere monumentale historische bebouwing en is daarmee van beeldbepalende waarde aan de Bosstraat. Het is vanwege de architectuur, de toren en vanwege de zichtlijnen een markant herkenningspunt in het dorp. Tot slot heeft het pand situationele waarden als prominent onderdeel van een goed bewaard gebleven lineaire nederzettingsstructuur van het lintdorp. Het pand heeft daarmee een hoge stedenbouwkundige waarde.

3. Architectuurhistorische waarden

Het voormalige raadhuis heeft een hoge architectuurhistorische waarde als voorbeeld van een publiek bouwwerk uit de 16e eeuw en als voorbeeld van een historiserend gerestaureerd bouwwerk in Hollandse neorenaissance-stijl. De kenmerkende architectuur is onder meer te herkennen aan de bouwmassa, de symmetrische indeling van de gevels en details als de kruiskozijsen, luiken en dakkapellen. Hoewel met de verbouwingen verschillende architectuurhistorische waarden uit de oorspronkelijke bouwperiode verloren zijn gegaan, laten de talrijke verbouwingen ook zien dat publieke gebouwen altijd met de tijd mee dienen te gaan. Het pand haalt haar architectuurhistorische rijkdom met name uit de vele bouwhistorische lagen die in de loop der tijd zijn toegevoegd. Het is een voorbeeld van een wijze van omgaan met openbare en historische gebouwen die in de late negentiende eeuw en vroege twintigste eeuw vaker werd toegepast.

4. Gaafheid en herkenbaarheid

Het pand is herkenbaar als uitdrukking van een voornaam raadhuis. De hoofdopzet met prominente toren van 1666 is gaaf behouden gebleven. Zowel het uiterlijk als het interieur zijn sinds de oorspronkelijke bouwperiode meerdere malen en ingrijpend gewijzigd. Hierdoor heeft het pand aan gaafheid ingeboet. Het huidige uiterlijk is echter grotendeels tot stand gekomen bij de verbouwing van 1923, een bouwperiode die inmiddels zelf voldoende waarde heeft opgebouwd. Het raadhuis is hiermee representatief voor opvattingen over historiserende restauratie en deze laag uit de bouwgeschiedenis is wel gaaf behouden gebleven.

5. Zeldzaamheid

Raadhuisen zijn op landelijke schaal een bijzonder en historisch verschijnsel. Zij komen door het gehele land voor, maar zijn voor elke (voormalige) gemeente uniek. Binnen de relatief kleine plaats Winkel kan daarom van een hoge zeldzaamheidswaarde worden gesproken, maar ook binnen de gemeente Hollands Kroon zijn deze gebouwen zeldzaam, aangezien hier slechts enkele raadhuisen behouden zijn gebleven.

Bronnen

- BügelHajema adviseurs, *Bestemmingsplan Nieuwe Niedorp, Winkel en Lutjewinkel*, 2013
- Provincie Noord-Holland, 'West-Friesland-west', *Leidraad Landschap & Cultuurhistorie*, 2018
- Wielinga, R. *Het raadhuis te Winkel; een uitdaging voor de bouwhistoricus*, Jaarboek Monumentenzorg 1996. Monumenten en bouwhistorie (1996).
- Wit, A., *Historie van de Niedorpen en Winkel*, Wieringerwaard, 2009
- Bosstraat 2 te Winkel, Redengevende Omschrijving Provinciaal Monument

Afbeelding voorblad: privébezit familie Bregman – Boekel

Historische foto's:

- H. Tavenier / collectie Regionaal Archief Alkmaar / NL-AmrRAA_1439_2021-19_0002
- Gemeentelijke fotocollectie Niedorp / Collectie Regionaal Archief Alkmaar / RAA003011575
- Onbekend / Collectie Regionaal Archief Alkmaar / RAA003011570
- JosPe / Collectie Regionaal Archief Alkmaar / RAA003005166.
- privébezit familie Bregman – Boekel

Alle overige afbeeldingen: MOOI Noord-Holland

Colofon

opdrachtgever: gemeente Hollands Kroon
datum onderzoek: 9 maart 2023
datum beschrijving: 23 maart 2023
opgesteld door: MOOI Noord-Holland, Ir. Sebas Baggelaar en Renee Stroomer MA

Tot het hierboven omschreven monument behoort al hetgeen door bestemming of anderszins rechtens onroerend is.